

73a Kongreso de KELI, Vác, 2024

Bono kaj vero renkontiĝas, justeco kaj paco sin kisas (Psalmo 85:10).

Kvankam tiu ĉi temo aspektas tute aktuala, kiam oni rigardas al la aferoj de la nuna mondo, ĝi ne estas tute nova. Antaŭ jardekoj oni jam multe verkis pri ĝi.

Mi trovis libron de franca pastoro aperinta kelkan tempon antaŭ la 2a mondmilito. Ĝi tre paralelas al tiuj kiuj estis eldonitaj antaŭnelonge. Oni simple devas modifi kelkajn proprajn nomoj kaj loknomojn.

En la jaro 1989 okazis en Bazelo grava ekumena renkontiĝo pri "Justeco, Paco kaj Konservado de la kreo". La finan dokumenton tradukis al Esperanto Adolf Burkhardt kaj eldonis Bernhard Eichkorn en 1990 kaj reeldonis en 1995. Kelkaj ekzempleroj estas ankoraŭ haveblaj. Tiu "koncilia proceso" okazis ankaŭ samjare en Seulo.

En la jaro 1990, mi aperigis numeron de la efemera teologia revuo "Evangeliaj Kajeroj" pri Paco, Justeco kun pli ol dek kontribuajtoj. Kelkaj ekzempleroj estas same haveblaj.

Eĉ kelkaj jarojn antaŭe aperis broŝuro en 1982 kiu entenas la prelegojn de la 5a ekumena kongreso de IKUE kaj KELI, en Dalfsen, Nederlando, 1981. Ĝia titolo estas : "En la lumo de la Biblio : Kristanoj fronte al nuntempaj problemoj, paco, ekumenismo, rolo de virinoj". En ĝi estas du tekstoj pri paco.

Kompreneble en multaj landoj kaj lingvoj aperis libroj pri la sama temaro.

Apuda ligita temo estas la ligo inter kulturo kaj kristana fido, Ĉefaj estas la verko de Paul Tillich "Teologio de la kulturo" kaj tiu de Helmut Richard Niebuhr "Kristo kaj kulturo".

Mi rigardos tiun ĉi triptikon, paco, justeco, kulturo, de pluraj flankoj por kompreni kie la kristanoj estas atendataj en siaj praktikoj kaj komprenoj.

Mi komenciĝos per du rakontetoj.

La unuan citas Sinjoro Ma YoungTae en Evangeliaj Kajeroj.

Iu viro perdis sian glavon kiu falis el ŝipo en la maron. Li tuj markas sur la ŝipon la lokon kie li perdis ĝin. Sed vi tuj komprenas ke tio estas tre stulta, ĉar la ŝipo foriras kaj la akvo moviĝas. Same tiel oni serĉas la pacon en la malĝusta loko. Mi fine rakonto duan lian fabelon. Alia rakonto venas el Ĉinio. Iu infano ludas ĉe putro. Li sukcesis grimpi super la randon, kaj tiam riskas fali en la profundon de la putro. Iu preterpasanto tuj rimarkas la danĝeron, tuj kuras al la putro, kaptas la infanon kaj remetis lin en sekureco apud la putro. Nenia ligo estis inter ili antaŭ tiu epizodo. La homo faris al si neniujn demandojn pri kiu, kio, kial. Li simple vidis la danĝeron kaj urĝe helpis.

Tiu rakonto diras multon pri niaj rilatoj unu al la alia. Kiam oni tro pripensas, oni tiam distingas inter ni kaj la alia. En la urĝeco, ambaŭ apartenis al la sama "ni". La problemo venas kiam la alia ne plu apartenas al "ni", en nia menso, en nia penso, en nia sento.

Tiajn aferojn oni lernas per vortoj, per propagando. En sia libro "LTI, la lingvo de la Tria Regno" Viktor Klemperer montras kiamaniere la nazioj uzis la germanan lingvon modifante la signifon de la vortoj kaj konstruante el ĝi bonegan propagandan rimedon. Intenca modifo de la signifo de la vortoj kaj ĉiamaj mensogoj estigis tiun komunikilon, propagandilon, mensogilon. Neniu lingvo estas garantiata kontraŭ tia misuzo. Sufiĉas aŭskulti la nuna rusan propagandon. Tiu lingvaĵo ĉiam celas la aliajn, ĉiuj tiuj aliaj kulpas pro ĉio kio misfunkcias. Kaj oni insistas provokante timon, ke precize tiuj aliaj estas minacoj, danĝeroj.

Kiam oni montras al alia grupo, tiam la vero estas en danĝero, la paco estas en danĝero, la justeco estas en danĝero.

Ni do revenu al la signifo de la vortoj, unue en PIV, poste en la bibliaj lingvoj kaj en la teologio kaj la filozofio.

En PIV 2020 :

Paco ricevas tri signifojn.

1 Stato de regno, nacio aŭ alia homgrupo, kiu ne estas militanta kontraŭ alia

2 Stato de anaro (nacio, gento, familio, societo ks), inter kies anoj ekzistas neniam malakordo aŭ malkonsento

3 Stato de psiko, kiu ne estas maltrankviligata de zorgoj, timoj ks.

Por resumi, neniu milito, neniu malkonsento, neniu maltrankvilo.

Justa ricevas ankaŭ 3 signifojn.

1 Respektanta egale k senpartie la rajtojn de la aliaj homoj, kaj haviganta al ĉiu lian apartenaĵon

2 Konforma al la interna juĝo de la konscienco

3 Bazita sur la realo

kaj ankaŭ kvaran : **4** Virta.

Sekve, *justeco* ricevas 3 signifojn :

1 Eco de tio, kio estas justa

2 Sento de la konscienco, per kiu oni redonas al ĉiu lian rajtaĵon

3 Plenumado de tio, kio estas justa

kaj ankaŭ aldoniĝas kvara : **4** Justico

Por resumi, egaleco, respekto kaj konscienco.

En la Biblia Vortaro de IABO, 1975-1984, ne troviĝas *paco*, nur *justeco*. En MT justeco signifas skrupulan obeon al la diaj ordonoj. [...] Justeco estas saĝo enkondukita en la vivon.

En la franclingva Biblia vortaro de Bernard Gillièron la klarigoj estas donitaj laŭ la originalaj vortoj hebreaj kaj grekaj.

Paco : hebree *šalom* : kio estas plena, kompleta, trankvila, feliĉa, en ekvilibro, en kunligo.

Greke : *eirênê* : ĉeso de konfliktoj, bonfarto, ordo, bonaj rilatoj.

Por resumi : trankvila kompleto kaj kvieta ordo

Justa, justeco : hebree *cedek* : kio estas konforma, ekzakta, fidela, senkulpa. Greke : *dikaïosunê*, konforma al la volo de Dio.

Por resumi : fidele konforma al la regulo dia.

En du franclingvaj filozofiaj vortaroj mi trovis la jenon :

Paco : pozitiva konkordo inter homoj per akordo de koroj kaj spiritoj, kiu bezonas kaj internan foreston de perfortemo kaj senton aparteni al la sama kolektivo.

Justeco : respekto de la rajtoj de la aliaj kaj de la leĝo, ekvilibra egaleco de ĉiuj sen distingo inter la homoj.

Tiuj nocioj revenos en la daŭro de mia diraĵo.

Justeco kaj paco sin kisas. Sen surprizo, la katolikaj tekstoj de 1972/1973 de la Papa Komisiono Justeco kaj Paco konfirmas tion citante la Papon en 1972 dum la Monda Tago por la paco : "Se vi volas la pacon, agadu por la justeco". La justecon postulas la kristana fido. Por batali la maljustecon, necesas defendi la rajtojn, rifuzi la diskriminacion, antaŭenpuŝi la dialogon. La celo estas liberigo kaj tio postulas modifon de la sociaj strukturoj. Sed tio ne sufiĉos, tio ne estas la celo, ne estas la lasta solvo. La batalo por la paco ne devas signifi la daŭrigon de la malordo. En tiu batalo por paco kaj justeco gravas la senperforta agado. Fakte, kerne, paco kaj justeco estas la fruktoj de la amo alportata de Kristo. Ni kristanoj devas transiri de individuisma kristanismo sen konsidero pri la alia al liberiga kristanismo.

Ni devas memori la sloganon de la Savarmeo : "Supo, sopo, savo". Oni ne povas prediki la evangelion de la savo al homo al kiu mankas preskaŭ ĉio. Unue nutri, poste sanigi kaj nur poste prediki.

En tiu sama fluo, ekster la eklezia medio, la traktato de Versailles en 1919 deklaris : "La universala paco povas fondiĝi nur surbaze de la socia justeco". Tio signifas solidarecon, sekve interdependecon.

La franclingva Grand Dictionnaire de Théologie (granda teologia vortaro) diras la samon. *Justeco* laŭ la hebrea etimologio implicas senpartiecan egalecon kaj laŭ la greka etimologio juran kaj moralan rektecon. La artikolo levas la problemon de apliko de tiu nocio en kadro de kulturoj kiuj konservas kaj konservigas la socian strukturon de senegaleco. Batali por la socia justeco apartenas al la respondeco de la Eklezio.

Tamen estas danĝero kiam potencoj pli-malpli ligitaj al la Eklezio volas estri la socion, kiam ili pretendas defendi la religian ordon. Ĉiam en tiuj situacioj, la perdantoj estas la Eklezio kaj la socio. Tamen estas kristanoj kiuj daŭre defendas tiajn kompromisojn pensante ke ili tiel povas regi la socion. Tion oni nomas dominionismo, kaj tio estas trompo, tio estas politika kaj religia fraŭdo.

Alia trompo estas ligita al kio estas "ni". Defendo de si mem, de aparteno al grupo, nacio, klaso ne povas funkcii kontraŭ alia persono, alia grupo, alia nacio, alia klaso. Tio estas eraro. Tio ne estas justeco. Ni nun vivas en internacia ekonomio. Ĉio havas konsekvencojn ĉie. Justeco internacia postulas respekton de la internaciaj reguloj kaj traktatoj. Eksploatado kiu daŭrus malpermesus la pacon. Tiuj maljustaj kaj malpacaj agadoj estas defendataj tra mensogoj, malveroj, karikaturoj, falsaj novaĵoj.

Por lukti kontraŭ tio, por defendi justecon kaj pacon, estas pluraj ĉefaj bataliloj. La senperforta agado ligita kun sentinela viglo povas multon. Plej grave estas edukado, edukado al paco kaj justeco, al respekto al ĉiuj. Tio estas respondeco de la tuta socio. Edukado konstruas la socion de estonteco. Ĝi estu edukado al paco kaj justeco.

Ligi la socian bazon al spaco, al teritorio estas grava eraro. Dio ne estas adorata en unu specifa loko, sed en spirito kaj vero. Dio agas en la tempo, tra la tempo, ne en limigita teritorio, kun limigita nacio. Ne forgesu ke Abraham estis vokita por forlasi sian urbon, sian landon. Kaj poste Dio diris al li ke lia beno iros ankaŭ al ĉiuj nacioj kaj popoloj. Ĉiuj homoj same valoras. Tio estas minimuma postulo por paco kaj justeco. La profetoj de monoteismo profetis por justeco. La profetoj ne profetis por la grandeco de iu nacio, sed por la grandeco de Dio.

La nunaj Eklezioj en Okcidento malfacile kaj iom post iom komprenis ke iliaj rilatoj kun la kulturo devis ŝanĝiĝi, ke la Eklezioj devas lasi, perdi la potencon, por povi defii la socion, la

kulturon, kaj denunci la malpacon kaj la maljustecon. La epoko de la kristanaro, (chrétienté, christendom) de la kristana regado, ankaŭ nomata cezaropapismo aŭ konstantinismo, finiĝis kvankam kelkaj daŭre deziras ĝin. Dekstruloj en Usono kredigas al la kristanoj ke ili instalos kristanecan socian vivon. La rusa registaro kredigas ke ĝi defendas la kristanan etikon kaj moron. Sed tio neniam, nenie, estis vero. Ĉiam kiam kristanaj respondeculoj pensis ke ili regas la socion, ĉiam ili estis utiligitaj de la tiamaj kaj tieaj potencoj. Ni nun devas konsciiĝi ke ni vivas en postkristana socio, kaj tio devus eviti kompromisojn kaj permesi al la Eklezio libere denunci la malpacon kaj maljustecon.

Dum la nazia periodo en Germanio, la plejmulto de la protestantaj Eklezioj fariĝis la "germanaj kristanoj" aliĝante al la politika sistemo. Reagante kontraŭ, fondiĝis la konfesanta Eklezio. En 1934, tiu starigis deklaron en Barmen. El tiu deklaro mi citas du pecojn :

5. *"Timu Dion, donu honoron al la Reĝo!"* » (1 Petro 2:17)

La Skribo diras al ni, ke laŭ la ordo volita de Dio, la Ŝtato havas, en mondo ankoraŭ ne liberigita kaj en kiu stariĝas la Eklezio, la taskon gardi leĝon kaj pacon per uzado de minaco kaj perforto en la limoj de homa klarvido kaj eblecoj. Kun dankemo kaj en la timo de Dio, la Eklezio rekonas la profitojn de ĉi tiu ordo. Anoncante la Regnon de Dio, lian leĝon kaj lian justecon, ĝi memorigas kaj tiujn, kiuj estas regataj kaj tiujn, kiuj regas, pri kio estas ilia respondeco. Ŝi fidas kaj obeas la potencon de la Vorto de Dio, ĉar estas per ĝi ke Dio subtenas ĉion.

Ni malakceptas la malveran doktrinon, laŭ kiu la Ŝtato devus kaj povus, preter la kompetenteco de sia aparta misio, pretendi fariĝi la unika kaj tuta ordo de la tuta homa vivo kaj tiel plenumi la alvokiĝon mem de la Eklezio.

Ni malakceptas la malveran doktrinon, laŭ kiu la Eklezio devus kaj povus, preterpasante la kompetentecan de sia aparta misio, alproprigi la karakteron, la taskojn kaj la prestiĝon de la Ŝtato kaj tiel fariĝi sin organo de la Ŝtato.

6. *"Jen mi estas kun vi ĉiam, ĝis la fino de la mondo"* (Mateo 28:20); *"La Vorto de Dio ne estas ligita. »* (2 Timoteo 2,9)

La misio de la Eklezio, en kiu enradikiĝas ĝia libereco, konsistas en komuniki al la tuta popolo, en la loko de Kristo, do en la servo de lia Vorto kaj lia laboro, atestitaj per predikado kaj la sakramentoj, la mesaĝon de la libera graco de Dio.

Ni malakceptas la malveran doktrinon, laŭ kiu la Eklezio povus, pro ago de homa aŭtonomeco, meti la Vorton kaj laboron de la Sinjoro en la servon de ĉiaj deziroj, celoj kaj planoj elektitaj de sia propra aŭtoritato. [...]

Post la dua Mondmilito, en 1945 en Stuttgart, la tuta germana protestanta eklezio verkis deklaron. Mi citas :

Per ni, senfina maljusto estis venigita super multajn popolojn kaj landojn. Tion, kion ni ofte atestis en niaj komunumoj, ni esprimas nun en la nomo de la tuta Eklezio: Ni ja batalis dum longaj jaroj en la nomo de Jesuo Kristo kontraŭ la pensmaniero, kiu trovis sian teruran esprimon en la nacisocialisma reĝimo de perforto; sed ni akuzas nin, ke ni ne staris al niaj kredoj pli kuraĝe, ke ni ne preĝis pli fidele, ke ni ne kredi pli ĝoje kaj ne amis pli arde. Tiel estas bone esprimita la nebla kompromiso kun la potencoj eĉ la ŝajne "bonaj". La Eklezio estu tiu efika sentinelo kiu atentis pri la justeco kaj la paco, pri la vero kaj la bono.

En niaj socioj, la problemo venas kiam oni ne plu sentas kunsuferon, empatian.

Ni ne estu kiel tiuj gapantoj kiuj rigardas al akcidento, al katastrofo, kiuj konsideras la viktimojn kiel malproksimaj. "Tio okazis al iu alia ne konata." La viktimoj ne apartenas al "ni".

Aŭ, inverse, kiam oni erarige tro kunsuferas, deklaras ke la viktimoj estas el "ni", kaj sekve la kulpulo ne povas aparteni al "ni". Kaj la homamaso prenos la unue suspektitan fremdulon kaj tuj linĉus tiun.

Por fini, mi unue volas lasi al vi tiun ĉi frazon, pri kiu mi forgesis la fonton : *Ne atendu por justeco, praktiku ĝin.*

Jen la promesita alia rakonto, plus kroma.

Al infano patro donis puzlon de la monmapo. Li pensis ke la infano bezonos longan tempon por kunigi la pecojn en ĝustan pozicion. Sed, ne atendite, li rapide finis la kunmetadon. La patro miris. La infano klarigis : "sur la dorsa flanko estas portreto de homo. Kaj tion mi facile povis kunmeti."

Por solvi la puzlon de justeco kaj paco en la mondo, oni devas rigardi al la homo, ne al la landoj.

Adolf Burkhardt notis ion pri la rakonto de Noa kaj la diluvo. Noa lasis la kolombon, kiu revenis ne trovinte lokon por ripozi. Plurfoje li lasis ĝin. Finfine ĝi ne revenis. Ni, viglantaj sentineloj, ne laciĝu en la batalo por justeco kaj paco, por bono kaj vero, fidele kaj pacience.